

Turizm Araştırmalarında Nedensellik: Q1 Dergilerde Deneysel Tasarımın Kullanımına Yönelik Bir İnceleme ¹

Seda SÖKMEN ² - Merve DOĞAN ³ - Eniser ATABAY ⁴

Başvuru Tarihi: 21.01.2023

Kabul Tarihi: 14.07.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmada, nedensel ilişkileri test etmede en güçlü nicel yöntem olarak kabul edilen deneysel tasarım konu edilmiştir. Deneysel tasarım yönteminin turizm araştırmalarındaki niceliksel ve niteliksel durumuna ilişkin bir anlayış geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda turizm alanında öncü olan ve Social Sciences Citation Index (SSCI)'de taranan dergilerde, deneysel tasarım yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş 195 araştırma makalesi, yıl sınırlaması olmaksızın incelenmiştir. Makaleler dergiler, yazarlar, yıllar ve konular bağlamında R istatistik programı ile bilimsel haritalama ve raporlama yöntemleri analiz edilmiştir. Ayrıca makaleler deney türü, deney ortamı, tasarım türü, rassal atama, manipülasyon yöntemi ve manipülasyon kontrolü gibi temel deneysel tasarım öğeleri bağlamında da analiz edilmiştir. Bulgular, 2010 yılından itibaren deneysel araştırmalarda dikkat çekici bir artış olduğunu 2016 ve sonrasında ise deneysel tasarım yönteminin kullanımının zirveye ulaştığını ortaya koymuştur. International Journal of Contemporary Hospitality Management, International Journal of Hospitality Management, Journal of Travel Research ve Tourism Management dergilerinin en fazla deneysel tasarım araştırması yayımlayan dergiler olduğu tespit edilmiştir. Destinasyon imajı, tüketici davranışı, Covid-19, tatmin, reklam vb. anahtar kelimelerin deneysel araştırmalarda ön plana çıktığı; sağlık bilinci, iyi oluş, beslenme bilgisi gibi konuların ise niş konular olduğu dikkat çekmektedir. Deneylerin çoğunlukla gerçek deney ve denekler-arası olarak tasarlandığı, rassal atama şartının sağlandığı, saha deneylerinin azınlıkta olduğu ve manipülasyon kontrolüne önem verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Deneysel Tasarım, Nedensellik, Turizm Araştırmaları, Sistemik Literatür Taraması, Bilimsel Haritalama

Atf: Sökmen, S., Doğan, M. ve Atabay, E. (2023). Turizm araştırmalarında nedensellik: Q1 dergilerde deneysel tasarımın kullanımına yönelik bir inceleme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 657-684.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, sedasokmen@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3793-9145

³ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, mrvdgn26@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0695-4177

⁴ Akdeniz Üniversitesi, Göynük Mutfak Sanatları Meslek Yüksekokulu Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, eniseratabay@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8481-1086

Causation in Tourism Research: A Review of the Use of Experimental Design in Q1 Journals

Seda SÖKMEN⁵ - Merve DOĞAN⁶ - Eniser ATABAY⁷

Submitted by: 21.01.2023

Accepted by: 14.07.2023

Article Type: Research Article

Abstract

In this study, it is aimed to develop an understanding of both quantitative and qualitative status of experimental design in tourism research, which is known as the most powerful quantitative method in testing causal relationship. Accordingly, 195 research articles which were published in the pioneer journals (Social Science Citation Index, Q1) of the field of tourism are reviewed without publication year limitation. The articles were analysed in the context of journals, authors, years, and topics using R statistical software and scientific mapping and reporting techniques. Moreover, articles are examined in terms of basic elements of experimental design such as, type, environment, random assignment, manipulation method and manipulation control. According to findings, there has been a remarkable increase in experimental research since 2010 and reaches the peak after 2016. Also, International Journal of Contemporary Hospitality Management, International Journal of Hospitality Management, Journal of Travel Research and Tourism Management are published experimental articles more frequently. Whereas destination image, consumer behaviour, Covid-19, satisfaction etc. are the most prevalent keywords in the articles; well-being, health consciousness, food knowledge etc. are niche topics. In terms of design elements, true experiments, between subjects studies are more frequent and manipulations are checked highly. However, field experiments are rare.

Keywords: *Experimental Design, Causality, Tourism Researches, Systematic Literature Review, Science Mapping*

⁵ Anadolu University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Management, sedasokmen@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3793-9145

⁶ Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Applied Sciences, Department of Tourism Management, mrvgdn26@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0695-4177

⁷ Akdeniz University, Göynük Cuisine Arts Vocational School, Department of Hotel, Restaurant and Catering, enisertabay@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8481-1086

Giriş

Araştırmaların temel amacı, içinde buldukları alanın bilimsel bilgi birikimine katkı sağlamaktır. Bu nedenle sosyal bilim araştırmacıları nitel, nicel ya da karma yöntemler vasıtasıyla yapılar/değişkenler arasındaki ilişkileri betimlemeye, anlamaya ve açıklamaya çalışırlar. Sosyal bilimlerin her alanında olduğu gibi turizm alanında da ihtiyaca ya da trendlere göre belirli araştırma yaklaşımları ve yöntemleri, belirli dönemlerde baskın hale gelir (Nunkoo, Thelwall, Ladsawut ve Goolaup, 2020). Örneğin erken dönem turizm çalışmalarının, ekonomi alanından beslenmesi ve araştırmacıların daha “bilimsel” görünmeyi arzulaması nedeniyle, turizm çalışmalarının pek çoğunda pozitivizmin baskın paradigma haline geldiği, bunun bir sonucu olarak da nicel yöntemlerin daha çok benimsendiği görülür (Echtner ve Jamal, 1997; Riley ve Love, 2000). Nitekim turizm araştırmalarının literatürdeki gelişimi incelendiğinde, yaygın olarak nicel yöntemlerin kullanıldığı anlaşılır (Dann, Nash ve Pearce, 1988; Dann ve Phillips, 2001; Faulkner ve Goeldner, 1998; Nunkoo ve diğerleri, 2020; Tribe ve Airey, 2007). Bilimsel bilgi birikiminin gelişimi için nedenselliğe dayalı araştırma sonuçları ortaya koymak kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda deneysel araştırmaların teorilere katkı sağlamak ve uygulayıcılara faydalı önerilerde bulunmak adına turizm alanına sunduğu katkı göz ardı edilemez (Viglia ve Dolnicar, 2020).

Sosyal bilimlerdeki pek çok alanda uzun yıllardır yaygın olarak kullanılan deneysel araştırma desenlerine turizm araştırmalarında daha az başvurulmaktadır. Deneysel tasarım, dışsal etkileri en aza indirmedeki gücünden dolayı psikoloji, sosyal psikoloji, eğitim, davranışsal ekonomi, pazarlama gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Oh, Kim ve Shin, 2004; Sığırıcı, 2023). Turizm alanında ise nicel yaklaşımla gerçekleştirilen bilimsel çalışmalarda, tarama yöntemlerinin hâkim olduğu ve deneysel tasarımın niş olarak kaldığı anlaşılmaktadır (Dolnicar ve Ring, 2014; Line ve Runyan, 2012). Deneysel yöntemlerin turizm alanında kullanım oranları düşük olsa da aslında kökleri 1990'lı yıllara dayanmaktadır (Baloglu ve Assante, 1999; Fong, Law, Tang ve Yap, 2016; Morley, 1994; Yoo, Lee ve Bai, 2011). Deney, en genel ifade ile bir bağımsız değişkenin, başka bir bağımlı değişken üzerindeki nedensel etkisini belirleme amacı taşır. Dolayısıyla deneysel tasarım, sosyal bilimlerdeki nedensel ilişkileri incelemeye yönelik kullanılır (Büyüköztürk, 2016; Doğan, 2019). Deneyler neden sonuç ilişkilerine güçlü kanıtlar sağlarlar. Bunun yanı sıra tarama araştırmalarındaki rassallığın sağlanamaması, kesitsel veri elde edilmesi ve sonuçların yalnızca katılımcıların beyanlarına dayalı olarak sunulması gibi kısıtlılıkların da üstesinden gelirler (Viglia ve Dolnicar, 2020). Deneysel tasarım, araştırmacılara araştırmalarının bağlamı dışında kalan diğer değişkenlerin dışsal etkilerini bertaraf etmeyi ya da bu etkileri en aza indirmeyi zorunlu kılar. Bu yönüyle teori testinde ve farklı ortamlardaki değişkenler arası ilişkileri karşılaştırmada oldukça kullanışlıdır. Dolayısıyla deneysel tasarımın teorik ve uygulamaya yönelik çıkarımlar sağlamada ideal bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür (Fong, Gursoy ve Sigala, 2020).

Turizm alanındaki ulusal ve uluslararası araştırmalarda, deneysel tasarımın diğer araştırma yöntemlerine göre daha az tercih ediliyor olması, alanyazında çok sayıda araştırmacının dikkatini çekmiştir. Söz konusu araştırmacıların, nedenselliği ortaya koyan çalışmaların zenginleşmesi için turizm akademisyenlerini daha fazla deneysel yöntem kullanmaya teşvik ettiği görülmektedir (Dolnicar ve Ring, 2014; Fong ve diğerleri, 2016; Fong ve diğerleri, 2020; Lynn ve Lynn, 2003; Mattila, 2004; Sökmen ve Doğan, 2021; Sun, Law ve Zhang, 2020; Viglia ve Dolnicar, 2020). Buna rağmen deneysel araştırma eğilimini belirlemede, kapsam bakımından eksik oldukları düşünülmektedir. Araştırma eğilimlerini tespit etmede sıklıkla kullanılan derleme (review) çalışmaları, araştırmaların kaydettiği ilerlemeleri ve mevcut tutarsızlıkları belirleyen ve belirli bir bilimsel disiplinde birikmiş bilginin en güncel görüntüsünü sunan akademik araştırma uygulamalarıdır. Ele alınan bir konunun ilerleyişine dair ayrıntılı analizler ve gelecekteki gelişimine ilişkin öngörüler sunması bakımından da oldukça önemlidir (Palmatier, Houston ve Hulland, 2018).

Sun ve arkadaşlarının (2020) Social Sciences Citation Index'de (SSCI) taranan 20 dergide yayımlanan toplam 91 deneysel tasarım makalesini incelediği çalışma, deneysel tasarım yönteminin turizm alanındaki kullanımıyla ilgili en güncel derlemedir. Yazarlar çalışmalarında, deneysel araştırmaların gelişimini ortaya koymak için

yazar sayısı, araştırma konusu, teorik temel, örneklem, örneklem boyutu, manipülasyon kontrolü, yöntem, deney türü, veri analizi gibi bir dizi kriter belirlemiş ve deneysel çalışmaları bu çerçevede incelemiştir. Ayrıca bu deneysel çalışmaların bölgelere ve yıllara göre dağılımını da söz konusu incelemeye dahil etmişlerdir. Ancak 2010-2019 yılları arasındaki makaleleri dikkate aldıkları için Sun ve arkadaşlarının (2020) çalışması, kapsayıcılık bakımından yetersizdir. Yazarlar, gelecek çalışmalar ile ilgili olarak deneysel araştırmalara odaklanmayı bir gereklilik olarak sunmuşlardır. Mevcut çalışmada da bu vurguya paralel olarak yıl sınırlaması olmaksızın şu ana kadar SSCI'nın ilk çeyreğinde (Q1) yer alan 12 dergide yayınlanmış toplam 195 makale incelenmektedir. Bu kapsamda bilimsel haritalama ve derleme teknikleri ile kavramsal ve sosyal yönelimler, alana katkı sunan yazarlara ait farklı metrik değerler irdelenmektedir. Ayrıca iki yüze yakın makalenin deneysel tasarım öğelerini içerip içermediğini anlamak için geniş bir değerlendirme tablosu da sunulmaktadır. Bu bağlamda daha kapsamlı ve güncel deneysel tasarım çalışmalarına ulaşıldığı, böylece bir önceki çalışmanın bulgularının güçlendirildiği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, turizm alanının öncü dergilerinde yayınlanan makalelerin analizi ile deneysel tasarım yönteminin turizmdeki kullanım durumunu ortaya koymaktır. Bu amaçla kullanılan sistematik tarama ve bilimsel haritalama analizleri ile deneysel tasarımın hangi araştırmacılar tarafından, hangi yıllarda, hangi konular bağlamında kullanıldığına; içerik analizi ile de bu çalışmaların temel tasarım öğelerini taşıyıp taşımadığına bakılmıştır. Araştırma kapsamında ilk olarak kavramsal çerçeve sunulmuş nedensellik ve nedenselliğin araştırmalardaki önemine, deneysel tasarımla ilgili metodolojik bilgilere ve turizm alanyazınında deneysel tasarımın gösterdiği gelişime yer verilmiştir. Ardından yöntem kısmında veri toplam süreci ve veri analizi için bahsi geçen sistematik tarama, bilimsel haritalama ve içerik analizlerinin tercih edilme amaçları açıklanmıştır. Son olarak elde edilen bulgular doğrultusunda turizm alanındaki deneylere yönelik yapılan çıkarımlar ve öneriler ile bir sonuca varılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Sosyal bilimlerde keşfetme ya da test etme yoluyla üretilen bilgiye, olay ve olguları tanımlayabilmek, açıklayabilmek ve onlarla ilgili öngörülerde bulunabilmek için ihtiyaç vardır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015; Hair, Black, Babin ve Anderson, 2014). Birinci, ikinci ve üçüncü dereceden olmak üzere bilginin üç çeşidi bulunmaktadır. Birinci dereceden bilgi, yapıların tanımlanması ve adlandırılması ile elde edilirken yapılar arasındaki ilişkiler hakkında herhangi bir bilgi sağlamaz. İkinci dereceden bilgi, yapılar arasındaki ilişkiyi anlamlara açıklık getirir. Üçüncü dereceden bilgi ise sebep-sonuç ilişkilerini ortaya çıkaran nedensel ilişkileri açıklar (Rossiter, 2001; 2002). Söz konusu bilgi çeşitleri bilgi üretme sürecinin çıktılarıdır. Bilgi üretme sürecinde araştırma sorusu ve/veya araştırma amacı rehberliğinde, belirli bir araştırma yaklaşımı benimsenir. Araştırma yaklaşımları bilindiği üzere nitel, nicel ya da karma olarak sınıflandırılır. Nicel ve karma araştırma yaklaşımları kapsamında, değişkenler arasındaki ilişkiler test edilir. Yalnızca ilişkisellik test ediliyorsa iki veya daha fazla değişkenin hem birbirleriyle olan ilişkilerini belirlemek hem de ilgili değişkenlerin birlikte ne yöne hareket ettiğini ortaya koymak amaçlanır. Ancak nedenselliğin test edilmesi hedefleniyorsa, bağımlı değişkeni etkileyen bir ya da birden fazla bağımsız değişkenin, neden-sonuç ilişkisi bağlamında ele alınması gerekir (Büyüköztürk, 2016; Creswell, 2014; Punch, 2011).

İlişkisellik ve nedensellik arasındaki fark, turistlerin memnuniyet, sadakat ve tekrar ziyaret etme niyetleri arasındaki ilişkiyi test edecek bir araştırma tasarımı üzerinden örneklendirilebilir. Turizm alanında, bu araştırmayı tek seferlik kesitsel bir tarama çalışması şeklinde tasarlama eğilimi vardır. Oysa böyle bir tasarım, “daha memnun olan turistler, aynı zamanda destinasyona daha sadıktırlar” gibi yalnızca yapılar arasındaki ilişkiler hakkında sonuçlara varılmasını sağlayacaktır. Nitekim bu yordamalar, yukarıda sözü edilen ikinci dereceden bilgiyi temsil ederler. İlişkileri tanımlar ancak açıklayamazlar. Bir diğer ifadeyle turist memnuniyetinin sadakate mi yoksa sadakatin yeniden ziyaret niyetine mi neden olduğu, belirsizliğini korur

(Dolnicar, Coltman ve Sharma, 2015; Viglia ve Dolnicar, 2020). Üçüncü dereceden bilgi devreye girdiğinde ise bu araştırmayı ileriye taşımak ve hem teoriye hem de uygulamaya dönük daha güvenilir tavsiyelerde bulunmak mümkün hale gelir (Leung ve Law, 2007).

Bir araştırmada nedenselliğin gereklerini yerine getirebilmek için sebebin sonuçtan önce gerçekleşmesi, sebeple sonuç arasında bir ilişkinin olması ve alternatif açıklamaların ortadan kaldırılmış olması ön koşuldur (Shadish, Cook ve Champbell, 2002). Bir diğer ifadeyle A ile B arasında bir nedensellikten bahsediliyorsa, A ve B kaçınılmaz olarak ilişkili olmalı, A zamansal olarak B'den önce gerçekleşmeli ve B'deki değişim sadece A'daki değişimden kaynaklanmalıdır. Söz konusu ön koşullar sağlanmazsa, iyi bir deneysel tasarım yapılamaz ve dolayısıyla bu tasarım uygulanamaz. Deneysel tasarım, araştırmacılara ele aldıkları ilişkileri etkileyen değişkenleri kontrol edebilme imkânı sağlar. Deneysel tasarımı kullanan bir araştırmacı, A ve B dışındaki her şeyi sabit tutarak A'daki herhangi bir değişikliğin B'deki değişime neden olduğunu iddia edebilir. Bu nedenle deneysel tasarım, nicel desenler içinde nedenselliği en güçlü şekilde ortaya koyan yöntemdir (Neuman, 2016; Nunkoo, 2018; Veal, 2018).

Deneylerin iyi tasarlanması ve yürütülmesi, elde edilen araştırma sonuçlarının geçerlik ve güvenilirliği açısından önemlidir. Bu nedenle deneysel araştırmaların temel özellikleri iyi bilinmelidir. Bahsedilen özellikler; en az iki katılımcı grubunun olması ve deneklerin gruplara rassal olarak atanması, bağımsız değişkenlerin manipüle edilmesi ve deneysel işlem sonucunda meydana gelen değişimin ölçülmesidir (Chambless ve Schutt, 2018; Creswell, 2014; Fraenkel ve Wallen, 2006; Viglia ve Dolnicar, 2020). Deneyler genellikle gerçek deney (true experiment) ve yarı-deneysel (quasi experiment) olmak üzere iki türde karşımıza çıkmaktadır. Her iki türde de en az bir deney ve bir kontrol grubu olmakla birlikte katılımcıların gruplara atanmasında farklılıklar bulunmaktadır (Lynn ve Lynn, 2003). Buna göre, gerçek deney katılımcıların deney ve kontrol gruplarına rassal biçimde atandığı deney türü olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2019). Gerçek deneyin aksine, yarı-deneysel araştırmalarda katılımcıların gruplara atanmasında rassallık söz konusu değildir. Bu sebeple literatürde yarı-deneysel araştırmaların düşük içsel geçerliliğini sorgulayan eleştiriler mevcuttur (Fong ve diğerleri, 2016). Ayrıca yarı-deneysel araştırmalar rassal atama içermediğinden bu tür tasarım kapsamında bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki nedensellik ilişkisi sıkı (rigor) şekilde ortaya konulamayacağına yönünde görüşler de bulunmaktadır (Doğan, 2019). Yarı-deneysel araştırmalar rastgele atamanın daha zor olduğu saha deneylerinde dolayısıyla saha araştırmalarının (otel, destinasyon vb.) oldukça önemli olduğu uygulamaya yönelik bir alan olan turizm araştırmalarında sıklıkla tercih edilmektedir (Viglia ve Dolnicar, 2020). Öte yandan, bu türde katılımcılar bir deneyin parçası olduklarının farkında olmadıklarından ve deneyler genellikle sahada, doğal ortamda gerçekleştirildiğinden yarı-deneysel araştırmaların dışsal geçerlilik bakımından avantajlı olduğu bilinmektedir (Doğan, 2019).

Deney koşulları, deney çeşitlerinde belirleyici unsurdur. Deneyler denekler-arası, denekler-içi ve karma tasarım olmak üzere üç şekilde uygulanabilir. Denekler-arası deneysel tasarım, deneyin katılımcılarının rassal şekilde deney koşullarına atandığı tasarımdır. Bu tür tasarımda her bir katılımcı deney manipülasyonlarından birine maruz kalmakta yada kontrol koşuluna atandıysa hiçbir manipülasyona maruz kalmamaktadır. Denekler-arası deneysel tasarımda manipülasyon içeren en az bir deney koşulu yer almaktadır. Kontrol koşulu ve deney koşulu olmak üzere toplam iki koşul içerebildiği gibi daha fazla sayıda koşulu da içerebilen denekler-arası deneysel tasarımda kontrol koşuluna atanan katılımcılar hiçbir manipülasyona maruz kalmaz iken deney koşuluna atananlar ise bağımsız değişkenlerde değişim oluşturabilmek amacıyla uygulanan manipülasyona maruz kalmaktadırlar (Doğan, 2019). Bu tür tasarım kapsamında sağlanacak olan nedensellik çıkarımının içsel geçerliliği için, karşılaştırılan koşulların ne düzeyde eş olduğu oldukça önemlidir. Çünkü koşullar arasındaki manipülasyon harici farklılıklar nedensellik çıkarımını zayıflatabilmektedir. Bu tehdidi ortadan kaldırabilecek en etkin tasarım ise denekler-içi deneysel tasarımdır. Denekler-içi deneysel tasarımda her bir katılımcı aslında kendisinin kontrol koşulu ve deney koşulu konumundadır. Bu bir anlamda her denneğin hem kontrol koşulunu

hem de deney koşulunu deneyimlediği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla katılımcıların hepsi süreçteki tüm manipülasyonlara maruz kalmaktadır (Morley, 2012, s.118; Shadish ve diğerleri, 2002) Diğer bir deyişle, katılımcılar farklı koşullara rassal olarak atanmamakta ve deney sürecini farklı deneyimlememektedirler. Bu yüzden denekler-içi deneysel tasarımda rassal atama gerekmemektedir. Özetle, denekler-arası deneysel tasarımda farklı koşullara atanmış olan katılımcılar arasındaki fark test edilirken denekler-içi deneysel tasarımda ise aynı katılımcının iki farklı ölçümü arasındaki fark test edilmektedir (Doğan, 2019). Bir diğer deneysel tasarım türü olan karma tasarımda ise hem denekler-arası hem de denekler-içi tasarım bir arada kullanılmaktadır.

Deneysel tasarımlarda, bağımsız değişkendirdeki etkiyi ortaya koyabilmek için manipülasyona başvurulur. Bağımsız değişkenlerin manipülasyonu, deneyleri diğer araştırma yöntemlerinden ayırır ve böylece araştırmacılara değişkenlerin veya olayların nedensel zinciri hakkında güçlü çıkarımlarda bulunma fırsatı verir (Kirk, 2012). Manipülasyon kontrolü, bağımsız değişkenden beklenen etkinin gerçekten manipülasyondan kaynaklanıp kaynaklanmadığını garanti eder. Dolayısıyla, bağımsız değişken(ler)e ilişkin yapı geçerliliğini ortaya koymada kritik öneme sahiptir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014; Viglia ve Dolnicar, 2020). Eğer manipülasyon kontrolü başarısız olursa farklı bir manipülasyon denemek ya da manipülasyonu güçlendirmek gerekir. Bu nedenle, araştırmacıların asıl deneyi gerçekleştirmeden önce bir pilot çalışma ile çeşitli katılımcılar üzerinde manipülasyonu test etmeleri tavsiye edilir. Böylece büyük ölçekli deneyler için kaynak yatırımı yapmadan, gerekli düzenlemeler tespit edilip uygulanabilir (Myers ve Hansen, 2012). Manipülasyon aracı olarak en genel ifadeyle yazılı, görsel ya da işitsel araçlara başvurulabilir. Öyle ki bunlardan birkaçının bir arada kullanıldığı deneysel araştırmalara da rastlamak olasıdır. Deney kapsamında, katılımcıların verilen senaryoya göre bazı görevleri yerine getirmesi ya da yeni bir role girmesi beklenebilir. Geçmiş deneyimlerini hatırlamaları ya da yeni bir deneyim yaşamaları sağlanabilir (Ruble, 2017).

Deneysel tasarımı diğer araştırma tasarımlarından ayıran bir diğer temel özellik, rassal atamadır (Gonzalez, 2009; Doğan, 2019; Shadish ve diğerleri 2002). Rassal atama, katılımcıların deney koşullarından herhangi birine seçilme olasılıklarının eşit olması diğer bir ifadeyle katılımcıların deney koşullarına şansa dayalı atanması anlamına gelmektedir. Rassal atama sayesinde her bir katılımcının herhangi bir koşula atanma olasılığı eşit olup rassal atama neticesinde birçok açıdan eş grupların oluşması beklenmektedir. Böylece rassal atamanın mükemmel etkinlikle gerçekleştirildiği durumda, kontrol grubu ve deney grubuna atananlar birbirine birçok açıdan eş gruplar olacaktır. Aksi takdirde, bağımlı değişkendirdeki değişimin alternatif açıklamalardan kaynaklanabileceği şüphesi oluşabileceğinden bağımsız değişkenin bağımlı değişkenin nedeni veya öncülü olduğu çıkarımı risk altına girebilmektedir (Büyüköztürk, 2016; Doğan, 2019). Rassal atamanın temel amacı, deney koşulları arasında oluşturulan kasıtlı farklılık haricindeki diğer olası sistematik farklılık/hata unsurlarını ortadan kaldırmaktır (Field ve Hole, 2003). Rassal atama ile deney koşulları arasında oluşturulan kasıtlı farklılıklar dışındaki alternatif farklılıkları ortadan kaldırmak mümkün hale gelir (Keppel ve Wickens, 2004). Rassal atamanın varlığında, iki koşul arasında yapılacak karşılaştırmanın sonucunda elde edilecek olası farkın tek sebebi, deney grubuna uygulanan manipülasyon olacaktır. Diğer bir ifadeyle, deney koşuluna atananlar ile kontrol grubuna atananlar arasındaki tek fark manipülasyon olduğu için iki koşul arasındaki ölçüm farkının tek nedeninin manipülasyon, yani bağımsız değişken/değişkenlerdeki değişim olduğu görülecektir (Doğan, 2019).

Deneysel tasarımlar genellikle saha ve laboratuvar ortamlarında gerçekleştirilir. Günümüzde bunlara ek olarak çevrimiçi ortamların da sıklıkla tercih edildiği görülür. Bu ortamların her birinin belirli avantajları ve dezavantajları vardır (Viglia ve Dolnicar, 2020). Araştırma tasarımında deney ortamı belirlenirken, içsel geçerlilik ve dışsal geçerlilik konuları dikkate alınmalıdır. İçsel geçerlilik, bağımsız değişken üzerindeki etkilerin gerçekten manipülasyondan kaynaklı olup olmadığıyla ilgiliyken dışsal geçerlilik nedensel etkilerin genellenebilirliğiyle ilgilidir (Fong ve diğerleri, 2016; Shadish ve diğerleri, 2002). Laboratuvar ortamındaki deneylerde,

araştırmacılar dışsal etkileri büyük ölçüde kontrol edebilme imkanına sahiptir. Dolayısıyla laboratuvar deneylerinin bu avantajı, içsel geçerliliği sağlayabilmek ve nedensel etkileri belirleyebilmek bakımından kritiktir (Lynn ve Lynn, 2003). Öte yandan, bağlamsal gerçekliğin düşük düzeyde oluşu sebebiyle dışsal geçerlilik açısından zayıftır (Dahlstrom, Nygaard ve Crosno, 2008). Saha deneyinde ise manipülasyon doğal ortamda yapıldığından dışsal etkileri kontrol etmek zorlaşmakta ve içsel geçerlilik tehlikeye girmektedir. Dışsal geçerlilik ise yüksektir (Myers ve Hansen, 2012).

Deneysel tasarımın temel öğeleri, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere; deney türü, deney tasarımının türü, manipülasyon kontrolü, manipülasyon aracı, rassal atama ve deney ortamıdır. Bu tasarım öğelerine, turizm alanında gerçekleştirilen deneysel araştırmalarda da yer verilmelidir. Turizm alanında deneysel tasarım yöntemine dikkat çeken, bu yöntemi araştırmalarında kullanmaları için araştırmacılara çağrıda bulunan çok sayıda çalışma vardır (Dolnicar ve Ring, 2014; Larsen, 2007; Levy, Getz ve Hudson, 2011; Lynn ve Lynn, 2003; Mattila, 2004; Namasivayam, 2004; Oh ve diğerleri, 2004; Tasci, Gartner ve Cavusgil, 2007). Ancak deneysel tasarım kullanımına ilişkin ilk derleme çalışması, Fong ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışma kapsamında, Hospitality and Tourism Complete Database (EBSCO) adlı indekste taranan, 2014 yılına kadar yayınlanmış toplam 28 dergideki 161 makale üzerinde inceleme yapılmıştır. Konaklama ve turizm olarak ikiye ayrılan dergilerde deneysel tasarım kullanımının 2004-2014 yılları arasında özellikle konaklama yayınlarında önemli ölçüde arttığı bulunmuştur. Ardından Sun ve arkadaşları (2020), Science Direct, Scopus ve Web of Science olmak üzere üç büyük veritabanını kullanarak bir derleme çalışması daha gerçekleştirmiştir. Bir öncekinin güncellenmiş versiyonu gibi düşünülebilecek bu çalışmada, 2010-2019 yılları arasında yayınlanan 91 deneysel çalışma derlenmiştir. Deneysel tasarım yöntemini kullanan bu makalelerin, sayı olarak 2015'te zirveye ulaştığı tespit edilmiştir.

Söz konusu bu iki derleme çalışması, deneysel tasarımın turizmde kullanımıyla ilgili uluslararası alanyazında iki önemli gelişmeyi tetiklemiştir. İlk gelişme, Annals of Tourism Research adlı derginin toplam 15 küratörlü koleksiyonunun ikisini, deneysel tasarıma ayırmasıdır. Bunlar Giampaolo Viglia küratörlüğünde oluşturulan “Experimental Research in Tourism and Hospitality” adlı koleksiyon ve Astrid Kemperman küratörlüğünde oluşturulan “Discrete Choice Experiments in Tourism” adlı koleksiyondur (Kemperman, 2021). Bu iki koleksiyon, güncel deneysel turizm araştırmaları üzerinden bu tür çalışmaların değerini vurgulayarak araştırmacılar tarafından daha fazla benimsenmesini teşvik etmektedir. İkinci gelişme ise turizmde yaşanan sorunları çözmeye deneylere başvurmayı teşvik eden Asia Pacific Journal of Tourism Research adlı derginin “Experimental Research in Tourism” başlıklı özel sayısıdır (Fong ve diğerleri, 2020). Deneysel tasarım yönteminin öne çıkarıldığı bu derleme çalışmaları, küratörlü koleksiyonlar ve özel sayı, araştırmacıların turizm alanındaki deneysel araştırma eğilimlerini gözden geçirmeleri ve gelecekteki araştırmalar için bir yön tayin etmeleri gerektiğine işaret etmektedir.

Bu araştırma, turizm alanındaki öncü dergilerde yayınlanan makaleler üzerinden deneysel tasarım yönteminin kullanımını analiz etmeyi amaçlar. Böylece şu soruları cevaplamaya çalışarak turizm alanındaki deneysel araştırmaların hem niceliksel hem de niteliksel durumuna ilişkin bir anlayış geliştirilmesi hedefler:

- Turizm araştırmacıları, hangi yıllarda deneysel tasarım yöntemini daha sık kullanmıştı?
- Deneysel tasarım yönteminin kullanıldığı bu çalışmalarda bağlam nedir?
- Analiz birimini oluşturan söz konusu çalışmalar, temel tasarım öğelerini ne derece içermektedir?

Yöntem

Araştırma amaçlarına ulaşabilmek için akademik alanın en temel iletişim kanalı olan dergilere başvurulmuştur. Bu çalışmada, ikincil kaynaklar incelendiği için etik kurul onayı alınmamıştır. Belirli periyotlarda akademik dergilerdeki kavramsal, teorik, metodolojik eğilimleri sistematik biçimde incelemek, alandaki değişim ve gelişimleri ortaya koymak, gelecekteki araştırmalara yön vermek açısından oldukça değerlidir (Xiao ve Smith,

2006a, 2006b). Bu kapsamda araştırma, dünyanın en güvenilir ve yayıncıdan bağımsız küresel atıf veritabanı olan Web of Science (WoS)'daki dergiler üzerinden yürütülmüştür. Science Citation Index Expanded (SCIE), Social Sciences Citation Index (SSCI) ve Arts ve Humanities Citation Index (AHCI) olmak üzere üç atıf indeksinden oluşan bu veritabanında, SSCI'de taranan ve ilk çeyreklikte (Quartile 1 - Q1) yer alan makaleler derlenmiştir. Turizm araştırmacılarının SSCI listesindeki dergileri, derleme çalışmalarında kalite göstergesi olarak kullandıkları bilinse de (Wong, Koseoglu ve Kim, 2021) daha da ileri bir elemeye gidilerek yalnızca Q1 sınıftakiler araştırmaya dahil edilmiştir. Hakem değerlendirme sürecinin profesyonel şekilde işlemesi, bilimsel etki ve yayın saygınlığı anlamındaki değerlerinin diğer dergilere göre daha fazla olması bu kararda etkili olmuştur (Clarivate, 2022).

Çalışmanın yönteminde, sistematik tarama ve bilimsel haritalama kullanılmıştır. Bu yöntemle belirli bir konunun gelişim aşamalarını tespit etmek (Dereli, Baykasoglu, Altun, Durmusoglu ve Türksen, 2011) mümkündür. Üstelik belirli bir zaman aralığında alanyazındaki yayınlara, yazarlara ve kavramlara yönelik nitel verilerin yanı sıra, nicel analiz ve istatistiklerden faydalanmak da olasıdır (Saab ve diğerleri, 2019). Bu nedenle sistematik tarama ve bilimsel haritalama, bu araştırmanın amaçlarına hizmet etmektedir. R istatistik programında bibliometrix paketinin (Aria ve Cuccurullo, 2017) işe koşulduğu çalışmada, raporlaştırma ve görselleştirmeler için paketin betiksiz kullanımına fırsat veren shiny arayüzü tercih edilmiştir. Aşağıda yer alan dahil etme ve hariç tutma kriterleri vasıtasıyla deneysel araştırma makalelerine erişilmiştir:

- Web of Science veritabanında yayınlanması
- İngilizce dilinde yayınlanması
- Makale formatında yayınlanması
- Anahtar kelime, başlık ya da özet içerisinde deneysel araştırma kavramının geçmesi
- "Hospitality Leisure Sport Tourism" kategorisinde listelenmesi
- SSCI Turizm dergilerinde yer alması

WoS veritabanında yıl kısıtlaması olmaksızın yapılan aramada, aşağıdaki parametreler kullanılmış ve Tablo 1'de yer alan dergiler tespit edilmiştir:

(ALL=("EXPERIMENT* DESIGN")) AND (DT=="ARTICLE") AND TASCA=="HOSPITALITY LEISURE SPORT TOURISM") AND LA=="ENGLISH")

Böylece 15 Eylül 2022 tarihinde yapılan arama sonucunda "experimental design – deneysel tasarım" sözcük öbeğinin geçtiği 12 turizm dergisine ve bu dergilerde yayınlanmış toplam 199 makaleye erişilmiştir. Ancak detaylı okumalardan sonra bu makalelerden dördünde deneysel tasarım yöntemi kullanılmadığı tespit edildiğinden elenmesine karar verilmiştir. Böylece nihai veri setindeki makale sayısı 195 olmuştur. Veriler öncelikli olarak betimsel analizlerle raporlaştırılmış ve deneysel tasarım yönteminin kullanımına ilişkin genel bir fotoğraf sunulması amaçlanmıştır. Ardından kavramsal yapıya yönelik ilişkisel ve tematik incelemeler yapılmıştır. Kavramsal yapıya ilişkin olarak deneysel tasarımın temel unsurları belirlenmiş ve araştırma kapsamında incelenen makalelerin içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Nitekim temaları veya örüntüleri, kodlama ve tanımlamaya yönelik sistematik sınıflandırma süreci aracılığıyla metin verilerinin içeriğinin yorumlanması (Hsieh ve Shannon, 2005) şeklinde ifade edilen içerik analizi, önceki derleme çalışmalarında da sıklıkla kullanılmıştır (Law, Leung, Au ve Lee, 2012; Morosan, Bowen ve Atwood, 2014; Xin, Tribe ve Chambers, 2013). Deneysel tasarımın temel öğeleri, alanyazına dayalı olarak (Fong ve diğerleri, 2016; Sun ve diğerleri, 2020; Viglia ve Dolnicar, 2020) şu şekilde belirlenmiştir: deneyin türü, deney tasarımının türü, rassal atama, manipülasyon kontrolü, manipülasyon aracı ve deney ortamı (bkz. Tablo 4).

Bulgular ve Tartışma

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, betimsel ve kavramsal yapıya yönelik bulgular olmak üzere iki başlık altında sunulmaktadır:

Betimsel Bulgular

Araştırma kapsamında yıl sınırlaması olmadan yapılan taramada, Tablo 1’de de görüldüğü gibi 1994 ve 2023 yılları arasında toplam 195 adet deneysel tasarım makalesine ulaşılmıştır.

Tablo 1

Q1 Turizm Dergilerinde Deneysel Tasarım Kullanılan Makale Sayısı

	Derginin Adı	Veritabanı	Etki Faktörü (2021)	Yayına Başladığı Yıl	WoS’da Taranmaya Başladığı Yıl	WoS’da Taranan Makale Sayısı	Deneysel Tasarım Kullanan Makale Sayısı
1	Annals of Tourism Research	Science Direct	12.853	1973	1982	2.268	7
2	International Journal of Contemporary Hospitality Management	Emerald Insight	9.321	1989	2009	1.668	43
3	International Journal of Hospitality Management	Science Direct	10.427	1982	2008	2.273	46
4	Journal of Hospitality and Tourism Management	Science Direct	7.629	1994*	2016	732	13
5	Journal of Hospitality Marketing & Management	Taylor & Francis	9.821	1992	2015	331	13
6	Journal of Sustainable Tourism	Taylor & Francis	9.470	1993	2008	1.337	6
7	Journal of Travel & Tourism Marketing	Taylor & Francis	8.178	1992	2008	904	14
8	Journal of Travel Research	Sage Journals	8.933	1961**	2008	1.064	20
9	Qualitative Research in Sport Exercise and Health	Taylor & Francis	7.591	2009	2018	271	-
10	Tourism Geographies	Taylor & Francis	11.355	1999	2007	618	-
11	Journal of Sport and Health Science	Science Direct	13.077	2012	2012	410	1
12	Tourism Management Perspectives	Science Direct	7.608	2012	2015	732	6
13	Tourism Management	Science Direct	12.879	1980***	1994	3.373	20
14	Tourism Review (The Tourist Review)	Emerald Insight	7.689	1946	2016	350	6
Toplam						16.331	195

*: 1994-2005 yılları arasındaki sayılarda yer alan makalelere dijital ortamda erişilememektedir. **: 1961-1967 yılları arasındaki sayılarda yer alan makalelere dijital ortamda erişilememektedir. ***: 1980 ve 81 yıllarındaki sayılarda yer alan makalelere dijital ortamda erişilememektedir.

Turizm alanında 2021 yılındaki etki faktörlerine göre Q1’de yer aldığı görülen 14 dergiden ikisinde (Qualitative Research in Sport Exercise and Health ve Tourism Geographies) deneysel tasarım yöntemini kullanan herhangi bir makale yayınlanmadığı anlaşılmıştır. Dergilerin etki faktörleri ve yayına başladığı yıllar incelendiğinde etki faktörü bakımından en iyi derginin Journal of Sport and Health Science, en köklü derginin ise Tourism Review olduğu ortaya çıkmıştır. Etki faktörünün atıf sayılarına göre belirlendiği düşünülürse, Q1 dergiler arasında yayın hayatına yeni başlayan bir derginin etki faktörü bakımından en başarılı dergi olması anlamlandırılabilir. Bu dergiler arasında 46 makale ile en çok International Journal of Hospitality Management deneysel tasarım makalesi yayınlamış, 43 makale ile International Journal of Contemporary Hospitality Management da onu takip etmiştir. Bu noktada üçüncülüğü 20 makale ile Journal of Travel Research ve Tourism Management paylaşmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan Q1 dergilerden Journal of Hospitality and Tourism Management, Journal of Travel Research ve Tourism Management’ın – tablo altındaki açıklamada da görüldüğü gibi - belirli periyotlardaki yayınlara erişilememiştir. Araştırmanın sınırlılıklarında da belirtilecek olan WoS’un dergilerin yayın hayatına başladığı yıldan itibaren yayınladıkları tüm sayıları ve makaleleri kapsamına alamadığı gerçeği, bu noktada en kapsamlı derlemenin yapılmasına engel olmuştur. Nitekim dergilerin ait olduğu veri tabanlarından ayrı ayrı bu derlemeyi yapmak da mümkün değildir çünkü bazı dergilerin tüm sayılarına ilgili veri tabanlarından erişilememiştir. Böylece toplamda 16.331 makalenin 195’inde (yaklaşık %1’inde) deneysel tasarım yönteminin kullanıldığı anlaşılmıştır.

Belirlenen deneysel turizm araştırmalarının sadece %4,62’sinin tek yazarlı olarak yayınlandığı, buna rağmen araştırmalardaki ortalama eş yazar sayısının 2,81 olduğu tespit edilmiştir. Makale başına düşen yazar sayısı ise 2,06 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler arasındaki farkın sebebi, herhangi bir yazarın birden çok çalışmaya dahil olmasından kaynaklıdır. Bu karmaşıklığı azaltmak için Atabay, Çizel ve Ajanovic (2019) tarafından geliştirilen Yazar Gezinti Endeksi (AFI) yardımıyla yazarlar ve katılım sayıları arasındaki ilişki incelenmiştir.

$$AFI = 1 - ((\text{Yazar Ortalaması})/(\text{Eş Yazar Ortalaması}))$$

Araştırma kapsamındaki Q1 dergilerde yayınlanan deneysel araştırmaların, AFI değerinin 0,27 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, araştırmacıların makalelerde görece gezinme eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca araştırmalardaki çok ulusluluk oranı da %29’un üzerindedir. İlk deneysel içerikli makalenin 1994 yılında yayınlanmasına rağmen tüm yayınların ortalama yaşının 4 olması ve bu yayınlara ortalama 29 atıf verilmesi alana olan ilginin yoğunluğuna işaret etmektedir.

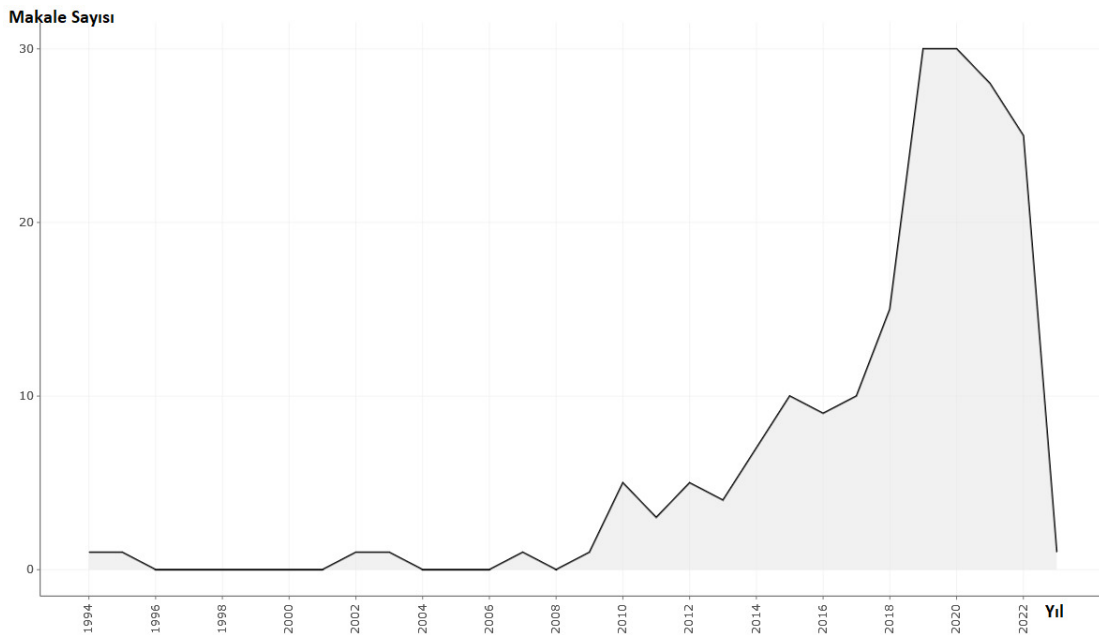
Tablo 2

Deneysel Tasarım Yönteminin Kullanıldığı Makalelere İlişkin Betimsel Veriler

Genel Açıklamalar		Makalelerle İlgili Açıklamalar		Yazarlarla İlgili Açıklamalar	
Dergi Sayısı	12	Makale Sayısı	195	Yazar Sayısı	403
Ortalama Yayın Yaşı	4,09	Tek Yazarlı Makale Sayısı	9	Yazarların Katılım Sayısı	548
Ortalama Atıf Oranı	29,31	İlk Yayın Yılı	1994	Makale Başına Yazar Oranı	2,07
Ortalama Atıf (Yıla Göre) Oranı	1,05	Keyword Plus	718	Makale Başına Eş-Yazar Oranı	2,81
Kaynak Sayısı	11.476	Anahtar Kelime Sayısı	862	Yazar Gezinti Endeksi (AFI)	0,27

Bibliyometrik metaveriler içerisinde yer alan yazar anahtar kelimeleri, kavramsal yapıyı en yalın dille ifade etmek için yazarlar tarafından seçilen kelimelerdir. Keyword Plus ise bir çalışmadaki referans alınan diğer çalışmaların başlıklarından elde edilen farklı terimleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla Keyword Plus entelektüel yapıya yönelik bir veri iken, anahtar kelimeler kavramsal yapıya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır (Zhang vd. 2016). Bulgulara göre entelektüel yapıyı 718 ifade ile anlatan Keyword Plus terimi mevcutken, kavramsal yapıyı temsil eden 862 yazar anahtar kelimesi mevcuttur.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu ise deneysel tasarım yöntemini kullanan makalelerin yıllar itibariyle dağılımına ilişkindir (bkz. Şekil 1). Buna göre 2010 yılı, deneysel araştırmalar için bir kırılma noktasını temsil etmektedir. Çünkü bu tarihten sonra istikrarlı ve kayda değer bir nicelik artışı tespit edilmiştir.

Şekil 1. Deneysel Tasarım Yöntemini Kullanan Makalelerin Yıllar İtibariyle Dağılımı

Deneysel tasarım yönteminin kullanımına katkıda bulunan yazarlarla ilgili olarak Tablo 3'te Anna S. Mattila, Stephanie Q. Liu, Melissa A. Baker ve Soobin Seo'nun en üretken araştırmacılar oldukları görülmektedir. En çok yayın yapan ilk 10 araştırmacı arasındaki Anna S. Mattila, Stephanie Q. Liu ve Aslı D. A. Tasci, indeksli dergilerde 200'ün üzerinde atıf almıştır.

Tablo 3

Deneysel Tasarım Yönteminin Kullanımına Katkıda Bulunan Yazarlar

Yazarlar	h_index	g_index	m_index	YS*	TA**	YB***
Anna S. Mattila	7	12	0,636	12	329	2012
Stephanie Q. Liu	5	7	0,833	7	263	2017
Melissa A. Baker	4	6	0,8	6	106	2018
Soobin Seo	4	6	0,667	6	89	2017
Kawon Kim	4	5	0,8	5	99	2018
Beverley Sparks	4	4	0,4	4	180	2013
Svetlana Stepchenkova	4	4	1	4	53	2019
Aslı D. A. Tasci	4	4	0,25	4	232	2007
Vincent W. S. Tung	4	4	0,667	4	172	2017
S. Sreejesh	3	4	0,429	4	26	2016

*: YS - Yayın Sayısı. **: TA - Toplam Atıf. ***: YB - Yayın Başlangıç.

En çok yayın yapan, atıf alan ve aynı zamanda deneysel araştırma çalışmalarına en erken başlayan yazar Anna S. Mattila'dır. Dolayısıyla Anna S. Mattila'nın h_index ve g_index değerleri bakımından ilk sırada olduğu görülmektedir. Ancak m_index değerinin yakın tarihli atıflara daha duyarlı olması sebebiyle Svetlana Stepchenkova pozitif anlamda diğer yazarlardan ayrılmıştır. H-index yayın ve atıf sayısını temel alan, literatürde en çok kullanılan yazar etki değeri ölçüm metriğidir (Hirsch, 2005). G-index ise h-index'in bir dizi makalenin küresel atıf performansını ölçmesi için iyileştirilmiş hali olarak 2006 yılında tanıtılmıştır (Egghe, 2006). Temelde g-index, h-index'ten hep büyük ya da eşit olacaktır zira daha çok atıf alan makalelere daha fazla değer vermektedir. Bu bakımdan h-index'in bu konudaki "duyarsızlığını" gidermek için geliştirilmiştir. M-index ise h-index'in kariyer uzunluğuna bağlı olarak artma eğiliminde olan yapısının iyileştirilmesi üzerine geliştirilmiştir. M-indeksi temelde yayın yıllarının yeniliğini önemsemektedir (Ence, Cope, Holliday ve Somerson. 2016).

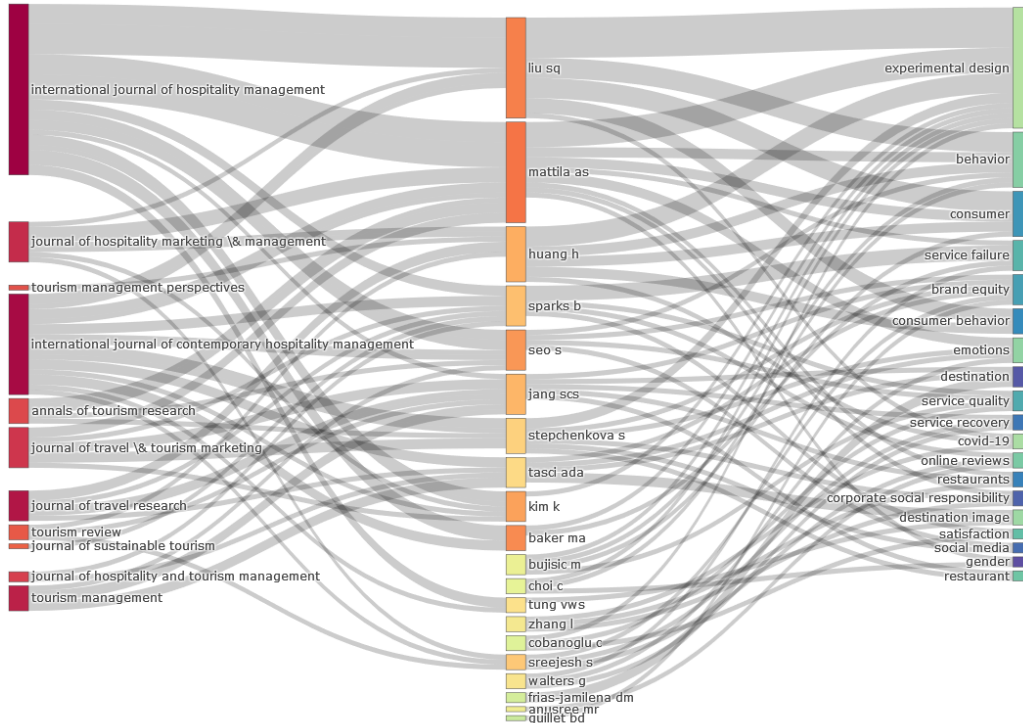
Kavramsal Yapıya Yönelik Bulgular

Çalışma kapsamında incelenen makalelerde kavramsal yapıyı keşfedebilmek için ilk olarak kelimelerin yüzde dağılımlarını temsil eden ağaç haritası oluşturulmuştur. Bu harita yardımıyla makalelerde en çok kullanılan anahtar kelimeler, yüzdeler halinde ve karşılaştırmalı olarak görselleştirilmiştir. Harita incelendiğinde "experimental design – deneysel tasarım" anahtar kelimesinin yanı sıra "COVID-19", "destination image – destinasyon imajı", "behavior - davranış", "online reviews – çevrimiçi yorumlar", "restaurant - restoran", "satisfaction - tatmin" gibi kavramların ön plana çıktığı görülmüştür.

Şekil 2. Deneysel Tasarım Yöntemini Kullanan Makalelerdeki Anahtar Kelimeler

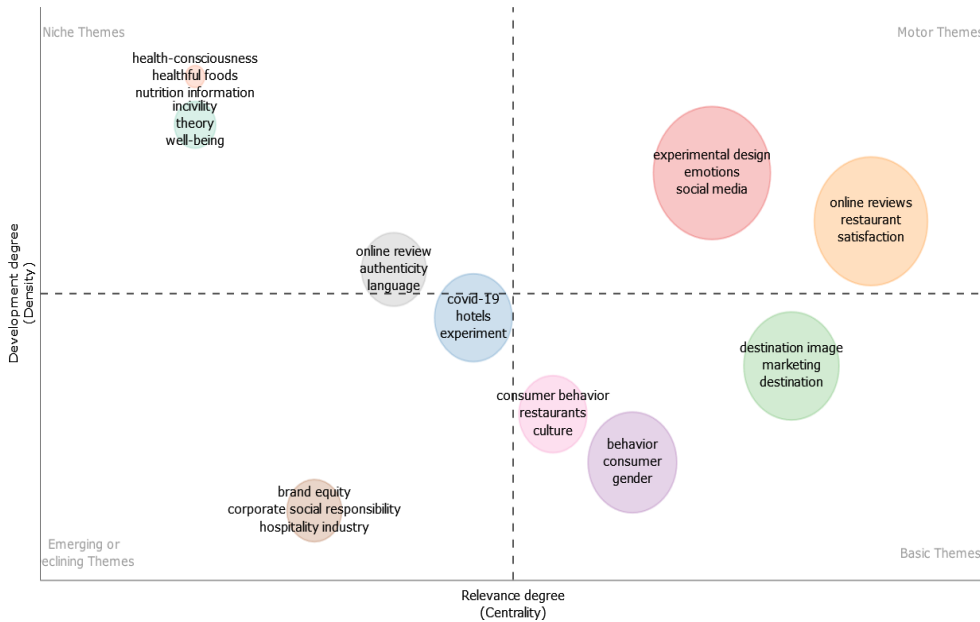
1994 -2023 yılları arasında yayınlanmış Q1 dergilerdeki deneysel turizm araştırmaları, dergiler, yazarlar ve anahtar kelimeler arasındaki ilişki, Üç-Alan (Three Field) Diyagramı kullanılarak analiz edilmiştir. Söz konusu diyagram metriklerin ilişki sıklığını gösterdiği gibi kendi kategorilerindeki ağırlıklarını da dikkate alarak görselleştirme yapmaktadır. Bu şekildeki görselleştirmelerin genel isimleri Sankey diyagramıdır (Lupton ve Allwood, 2017).

Şekil 3. Deneysel Tasarım Yöntemini Kullanan Makalelerin Üç-Alan Diyagramı

Mevcut çalışmadaki üç alan diyagramı, sol tarafında “kaynaklar”, orta bölümünde “yazarlar”, sağında ise “kelimeler” yer alacak şekilde düzenlenmiştir (Şekil 3). En etkin ve gösterimi mümkün olan ilk 20’şer birime yer verilen analiz incelendiğinde, çalışmaların büyük bir kısmının International Journal of Hospitality Management dergisinde yayınlandığı; benzer şekilde International Journal of Contemporary Hospitality Management dergisinin de önemli sayıda yayına yer verdiği görülmüştür. Etkin yazarlardan biri olan Anna S. Mattila ve Stephanie Q. Liu’nun en çok International Journal of Hospitality Management dergisinde yayın yaptıkları ve “experimental design – deneysel tasarım” dışında “consumer – tüketici” ve “behaviour – davranış” anahtar kavramlarını kullanmayı tercih ettikleri anlaşılmıştır.

Yoğunluk ve merkezilik oranları temel alınarak hesaplanan tematik analizde ise stratejik bir karar örgüsü görselleştirilir. Tematik analizde, motor temaların, niş temaların, yükselen ve kaybolan temalar ile temel temaların yer aldığı dört bölüm vardır (Muñoz-Leiva, Viedma-del-Jesus, Sánchez-Fernández ve López-Herrera, 2012). Bu analiz, literatürün kavramsal yapısını ortaya çıkarmak için seçili metriklerden (anahtar kelime, özet ya da başlık) hareketle, tüm sosyal ağı daha rafine bir halde sunar.

Şekil 4. Deneysel Tasarım Yöntemini Kullanan Makalelerin Tematik Analizi

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere, sağ üst köşede motor temalar bulunmaktadır. Bu temalar hem merkezi hem de yaygın konumda yer aldıkları için literatürün en önemli temalarını temsil ederler. Deneysel araştırmaların yer aldığı çalışmalar için motor temaların “experimental design - deneysel tasarım”, “emotions - duygular”, “social media - sosyal medya”, “online reviews - çevrimiçi yorumlar”, “restaurant - restoran” ve “satisfaction - tatmin” gibi kavramlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Sol yukarıda bulunan kavramların oluşturduğu temalar ise marjinal öneme sahiptir. Bu temaların yaygınlığı yüksek olsa da merkeziliği düşüktür. Sol üst köşede yer alan temaların genellikle sağlıkla ilişkili olduğu açıktır. Sol alt köşedeki kavramların oluşturduğu temalar hem az gelişmiştir hem de marjinal olarak sınıflandırılırlar. Zira bu temaların hem merkeziliği hem de yoğunluğu düşüktür. Bir diğer ifadeyle yeni ortaya çıkmış ya da kaybolmaya başlayan temaları temsil eden bölgedir. “COVID-19”, “corporate social responsibility – kurumsal sosyal sorumluluk” gibi kavramlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Sağ alt köşedeki kavramlarla aktarılan temalar ise bir araştırma

alandaki önemli ancak tam anlamıyla gelişmemiş alanları temsil ederler. “Destination image - destinasyon imajı”, “marketing - pazarlama”, “consumer behavior – tüketici davranışı”, “culture - kültür”, “gender - cinsiyet” gibi kavramlar, bu temaları temsil ederler.

Temel tasarım öğeleri bağlamında elde edilen bulgulara, Tablo 4’de yer verilmektedir. Buna göre makalelerin yaklaşık %61’inin gerçek deneysel, %39’unun ise yarı deneysel türünde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaların %88’inin denekler-arası, %9’unun denekler-İçi, %2’sinin ise karma olarak tasarlandığı belirlenmiştir. Makaleler deney ortamı parametresine göre incelendiğinde deneylerin %71’inin çevrimiçi ortamlarda (Amazon Mechanical Turk, e-posta, sosyal medya vb.), %20’sinin laboratuvar ortamında, %9’unun sahada gerçekleştirildiği görülmüştür. Deneysel tasarımı diğer araştırma tasarımlarından ayıran en önemli unsur olan rassal atama bakımından ise deneysel araştırmaların %86’sında rassal atama koşulunun sağlandığı; %14’ünde rassal atama uygulanmadığı ya da iyi ihtimalle raporlanmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 4
Deneysel Turizm Araştırmalarında Deneysel Tasarım Öğeleri

Deney Türü		Tasarım Türü			Man. Kont.		Rassal Atama		Deney Ortamı		
Gerçek Deney	Yarı Deney	DA*	Dİ**	Karma	Var	Yok	Var	Yok	LAB	Saha	Çevrimiçi
119	76	171	19	5	181	10	167	28	38	18	139
61%	39%	88%	9%	2%	93%	7%	86%	14%	20%	9%	71%
Manipülasyon Aracı											
Film/Video		Yazılı Uyarıcı		Görsel Uyarıcı		Yazılı + Görsel Uyarıcı		Senaryo		Deneyim	
15		17		24		9		116		14	
8%		9%		12%		5%		60%		7%	

*: DA - Denekler Arası. **: Dİ - Denekler İçi.

Makaleler deneysel tasarımın bir diğer ayırt edici unsuru olan manipülasyon bağlamında incelendiğinde, senaryonun en çok tercih edilen (%60) manipülasyon aracı olduğu bulunmuştur. Öte yandan, eğitim, tur, sanal tur, tadım vb. deneyimlerin diğer manipülasyon araçlarına kıyasla daha düşük oranda kullanıldığı (%7); çoğunlukla saha ve laboratuvar deneylerinde tercih edildiği görülmüştür.

Son olarak araştırmalarda yapı geçerliliğini sağlamada kritik öneme sahip manipülasyon kontrolü parametresi bağlamındaki bulgular ise araştırma tasarımlarında manipülasyon kontrolüne yaygın biçimde yer verildiğini (%93) kanıtlar niteliktedir.

Sonuç

Literatür taramaları özünde bir alanın mevcut entelektüel haritasını çıkarma imkânı sağlayan bir yöntem olduğundan mevcut bilgi birikiminin gelecekteki araştırmalarda uygulanabilmesi için araştırmacılara önemli fırsatlar sunar (Pahlevan-Sharif, Mura ve Wijesinghe, 2019). Hem geleneksel hem de sistematik literatür taramaları herhangi bir alanın epistemolojik, teorik ve metodolojik ilerleme süreçlerinin anlaşılması bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen sistematik tarama ve bilimsel haritalama ile alanda öncü dergilerdeki araştırmalarda deneysel tasarım yönteminin kullanımı incelenerek metodolojik bir durum analizi yapılmıştır.

Alandaki araştırmalarda yaygın olarak kullanılmayan, alanda yeni olan ya da popöler olan teknikleri ve yöntemleri içeren makalelerin incelenmesi diğer araştırmacılar için farkındalık yaratma ve yol gösterme bakımından değerlidir. Örneğin mevcut araştırmayla benzerlik gösteren Sığırıcı (2023)'nin araştırmasında, ulusal pazarlama alanında deneysel tasarım yöntemi ele alınmış; yöntemin pazarlama ve tüketici davranışları araştırmalarındaki kullanım durumu ortaya konmuştur. İlgili araştırma deneysel yöntemin temel unsurlarını tespit edilen makaleler üzerinde incelemiş ve alana önemli katkılar sunmuştur. Turizm alandaki yeni araştırma tekniklerinin kullanımına yönelik bir örnek ise Scott, Zhang, Le ve Moyle (2019) araştırmasıdır. Araştırmacılar bu çalışmada, son yıllarda dikkat çeken ve turizm alanında nadiren karşımıza çıkan göz izleme (eye-tracking) tekniğinin turizm araştırmalarındaki durumunu incelemişlerdir. Tavakoli ve Wijesinghe (2019) ise netnografi yöntemi için sistematik literatür taraması yaparak yöntemin alandaki gelişimini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Nunkoo, Ramkissoon ve Gursoy (2013) turizm alanında 2000'li yılların başlarında kullanılmaya başlanan ve 2010 sonrasında oldukça popöler hale gelen Yapısal Eşitlik Modellemesi üzerine kapsamlı bir sistematik inceleme yaparak alanın nitelikli biçimde gelişebilmesi için araştırmacılara önerilerde bulunmuşlardır. Khoo-Lattimore, Mura ve Yung (2019), turizm araştırmalarında nicel ya da nitel yöntemler kadar yaygın kullanılmayan karma yöntem üzerine yaptıkları sistematik literatür taramasında metodolojik boşluklara dikkat çekmişlerdir. Bilindiği üzere, nitelikli dergilerde yayın yapmak için araştırmacıların metodolojik olarak kendilerini geliştirmeleri ve günceli takip ederek alandaki boşlukları yakalayabilmeleri önemli hususlardır (Brennan, 2019). Dolayısıyla alanda gelişim potansiyeli olan konular ya da yöntemler bağlamında gerçekleştirilecek sistematik incelemeler, gelecekteki çalışmalar için yol gösterici olacaktır. Özellikle yeni ya da yaygın olmayan yöntemleri, teknikleri öğrenen araştırmacılar hem bunları kendi çalışmalarında uygulayabilecek hem de yenilikçi bir bakış açısı geliştirerek alanlarındaki geleneksel yöntem paradigmasının değişimine etki edebileceklerdir. Araştırma tasarımındaki eksiklik ya da hatalar bir çalışmanın gerek ulusal gerekse uluslararası düzeydeki nitelikli dergilerde yayımlanmasını da güçleştirmektedir (Sop ve Kozak, 2021). Bu bakımdan deneysel yöntemin üstün ve zayıf yönlerini, tasarımdaki önemli öğeleri ele alan bu araştırmanın turizm alanında yönetime yönelik bilincin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırma kapsamında deneysel tasarım araştırmaları dergi bazında incelendiğinde *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, *International Journal of Hospitality Management*, *Journal of Travel Research* ve *Tourism Management* dergilerinin en fazla deneysel tasarım araştırması yayımlayan dergiler olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamındaki diğer dergilere kıyasla *International Journal of Contemporary Hospitality Management* dergisinde deneysel araştırma sayısının belirgin düzeyde fazla oluşu, yılda on iki sayı yayımlanmasından kaynaklanıyor olabilir. Benzer şekilde *International Journal of Hospitality Management*, *Journal of Travel Research* ve *Tourism Management* dergilerinde de yılda yaklaşık sekiz sayı yayımlanmaktadır. Pek tabi dergilerin hedef ve kapsamı, benimsedikleri paradigmlar vb. faktörler yayımlanan makalelerin konu ve yöntemlerinde belirleyici olabilir ancak bu bağlamda yıllık yayımlanan dergi sayısı faktörünün etkili olduğu varsayılmıştır. Öte yandan, genellikle her bilimsel dergi, bir araştırma ekolünü takip etmektedir. Buna göre de dergilerde yayınlanan makalelerde benimsenen bilimsel yaklaşımlar, araştırmaların yöntemleri belirgin biçimde farklılaşabilmektedir. Örneğin, alanın önde gelen dergilerinden birisi olan *Annals of Tourism Research* çoğunlukla nitel yönetime sahip makaleleri yayımlaması bakımından dikkat çekmektedir (Nunkoo ve diğeri, 2020).

Makaleler yazar sayısı bakımından incelendiğinde tek yazarlı yayın sayısının belirgin düzeyde az olduğu görülmüştür. Ortalama yazar sayısının ikiden daha fazla olması, deneysel tasarım araştırmalarının genellikle disiplinlerarası özellikte olmasından kaynaklanmış olabileceği gibi aynı zamanda tasarım ve uygulama için gerekli yüksek bütçeler, anket çalışmalarına kıyasla daha fazla zaman ve emek gerektirmesi gibi nedenlere de bağlı olabileceğini düşündürmüştür. Araştırmaların yıllara göre dağılımına yönelik bulgular 2010 yılından itibaren deneysel araştırmalarda dikkat çekici bir artış olduğunu 2016 ve sonrasında ise deneysel tasarım yöntemi kullanımının zirveye ulaştığını göstermektedir. Öte yandan, ulusal turizm literatüründeki öncü

dergilerde (ULAKBİM’de taranan) yayımlanan araştırmalarda ise deneysel tasarım kullanım düzeyi oldukça düşük olup 2018 ve sonrasında literatüre girdiği bilinmektedir (Sökmen ve Doğan, 2021). Nedensel ilişkileri açıklamadaki avantajı ve gücü göz önüne alındığında deneysel tasarımın ulusal literatürde bu denli göz ardı edilmesi ise üzerine düşünülmesi gereken bir durumdur. Yazar ve atıflara dair bulgular, yayınların tarihleri yeni olsa da atıfların fazla olduğuna işaret etmektedir. Eş yazar sayısının da yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum benzer yazarların bir kısır döngü içerisinde alana katkı sunduğunu düşündürmüştür. “Yazar Gezinti Endeksi” de bu bulguları destekler niteliktedir.

Yöntemi deneysel tasarım olan araştırmalarda destinasyon imajı, davranış, duygular, tüketici, tüketici davranışı, tatmin, reklam vb. anahtar kelimelerin ön plana çıktığı görülmüştür. “Üç Alan Diyagramı” analizi bulguları da alanda etkin olan yazarların en fazla tüketici ve davranış anahtar kelimelerini kullandıklarını ortaya koymuştur. Buradan hareketle deneysel tasarım yönteminin yoğun olarak pazarlama ve tüketici davranışı alanlarındaki araştırmalarda kullanıldığı söylenebilir. Bir diğer önemli bulgu ise makalelerde kullanılan anahtar kelimeler arasında “Covid-19” un en üst sırada yer almasıdır. Nitekim tematik analiz bulgularında da Covid-19 temasının yeni ortaya çıkmış, gelişmekte olan bölgede yer alırken bu iki bulgunun birbirini desteklediğini söylemek mümkündür. Buna dayalı olarak Covid-19 konulu araştırmalarda deneysel tasarım yönteminin sıklıkla tercih edildiği çıkarılabilir. Öte yandan, sağlık bilinci, iyi oluş (well-being), sağlıklı yiyecekler, beslenme bilgisi gibi temaların turizm araştırmalarında görece daha az tercih edilen niş konular olduğu görülmüştür. Anahtar kelime ve tematik analiz bulguları gelecekteki araştırmacılar için alandaki boşlukları görmede ve araştırma tasarlamada yol gösterici olabilir.

Temel tasarım öğelerine yönelik incelemede araştırmaların büyük çoğunluğunun gerçek deney olarak tasarlandığı tespit edilmiştir. Rassal atama koşuluna sahip araştırmaların yüksek oranı da bu bulguyu destekler niteliktedir. Çünkü bilindiği üzere rassal atama koşulunu sağlayan araştırmalar, gerçek deney olarak nitelendirilmektedir (Fong ve diğerleri, 2016). Öte yandan, yarı deneysel araştırmalarda ise rassallık şartı aranmadığından (Doğan, 2019) rassal atama şartını sağlamayan makale sayısı ile yarı deney türündeki makalelerin sayısının birbiriyle uyumlu olması beklense de aralarında dikkat çekici düzeyde bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılığın sebebi raporlamadaki hatalar olabileceği gibi yazarların yarı deneysel türde tasarladığı deneylerde yine de katılımcıları gruplara rassal biçimde ataması olabilir. Deney türü bakımından ise denekler-arası tasarım türünün en fazla tercih edilen tasarım türü olduğu tespit edilmiştir. Denekler-arası tasarımın daha fazla katılımcı gerektirmesine ve buna bağlı olarak daha maliyetli olmasına rağmen daha çok kullanılması dikkat çekici bir bulgudur. Deney ortamına yönelik incelemeler araştırma kapsamındaki deneylerin genellikle çevrimiçi ortamlarda çoğunlukla da MTurk ile gerçekleştirildiğini; sahada uygulanan deneylerin ise azınlıkta olduğunu göstermiştir. MTurk platformunun bu denli yaygın tercih edilme sebeplerinin veri toplama süresi bakımından sağladığı avantaj ve sunduğu örneklem çeşitliliği (Doğan, 2018) olduğu düşünölmektedir. Bilindiği üzere turizm uygulama odaklı bir alandır. Saha deneyleri doğal ortamda gerçekleşmesi, bulguların gerçeği daha çok yansıtması gibi nedenlerle özellikle turizm alanında daha da önemlidir. Turizm alanındaki araştırma bulgularının genellenebilirliğinin sağlanması için araştırmacıların saha deneylerine daha fazla ağırlık vermesi önerilmektedir (Jerit, Barabas ve Clifford, 2013). Buradan hareketle alandaki araştırmacılar saha deneylerini arttırmak adına endüstrideki uygulayıcılarla daha fazla iş birliği yapmalıdır. Çünkü saha deneyleri, araştırmaları dışsal geçerlilik bakımından güçlendirmenin yanında fikirlerin gerçek dünyaya uygulanabilirliğiyle endüstriye faydalı çıktılar sağlayabilir.

Nedensel araştırmalarda bağımsız değişkende beklenen etkinin manipölasyondan kaynaklandığını garanti eden ve bağımsız değişken(ler)e ilişkin yapı geçerliliğini ortaya koymada kritik öneme sahip olan manipölasyon kontrolüne dair bulgular, araştırmalarda bu tasarım unsuruna önem verildiğini ve yüksek oranda manipölasyon kontrolünün yapıldığına ortaya koymuştur. Manipölasyon kontrolünün alanın ulusal literatüründeki (ULAKBİM’de taranan) deneysel turizm araştırmalarda en fazla göz ardı edilen tasarım unsuru

(Sökmen ve Doğan, 2021) olduğu düşünüldüğünde, Q1 sınıfındaki dergilerde yayımlanan deneysel makalelerde bu unsura yönelik bulgular dikkat çekicidir. İncelenen araştırmalarda çok çeşitli manipülasyon yöntemleri kullanılırken senaryonun en fazla tercih edilen yöntem olduğu görülmüştür. Ayrıca reklam, resim, logo, fotoğraf ve benzeri görsel uyarıcılar da sıklıkla kullanılan diğer manipülasyon yöntemleridir. Öte yandan, genellikle saha deneylerinde uygulanan eğitim, tur, tadım ve benzeri deneyim manipülasyonları azınlıktadır ve saha deneylerinin sayısına dair bulgularla da tutarlıdır. Ulusal alandaki deneysel araştırmalarda da senaryonun yaygın olarak uygulanan manipülasyon yöntemi olduğu bununla birlikte saha deneylerinin çoğunlukta uygulandığı, tadım ve eğitim manipülasyonlarının da ön plana çıktığı bilinmektedir (Sökmen ve Doğan, 2021).

Araştırmanın bulguları turizm alanındaki öncü dergilerde deneysel tasarım yöntemine önem verildiğini göstermektedir. Ayrıca alanyazındaki yöntem kullanımını teşvik çabalarının da (Dolnicar ve Ring, 2014; Fong ve diğerleri, 2016; Fong ve diğerleri, 2020; Lynn ve Lynn, 2003; Mattila, 2004; Sun ve diğerleri, 2020; Viglia ve Dolnicar, 2020) olumlu yönde etki yaptığını söylemek mümkündür. Son olarak psikoloji bilim dalı bünyesinde doğan ve daha evvel bahsi geçtiği üzere pek çok sosyal bilim alanında yaygın olarak kullanılan deneysel tasarım yönteminin turizm araştırmalarında da yaygınlaşmaya başlaması, turizmin disiplinlerarası bir alan olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

Bir araştırma tasarımı seçmek araştırmacının kişisel bir tercihi değildir ya da olmamalıdır. Yayına kabul edilmeyi hızlandırmak adına popüler olan bir tasarımı seçmekten ziyade temel kriter araştırma tasarımının araştırma sorusuna uygunluğu göz önünde bulundurulmalıdır. Öte yandan, bir araştırma tasarımının araştırma sorusuna uygunluğu ve uygulama kalitesi araştırmadan geçerli ve güvenilir sonuçların çıkarılıp çıkarılmayacağını belirlemektedir (Viglia ve Dolnicar, 2020). Dolayısıyla eğer araştırma sorusu bir şeyin nedeni açıklamak üzerineyse anket ya da gözlem uygun bir yaklaşım olmayacaktır. Örneğin, bir anket araştırması turistlerin bir destinasyonu nasıl algıladıklarını belirlemek için; bir gözlem araştırması ise turistlerin bir destinasyondaki spesifik davranışlarını tanımlamak için uygundur. Daha memnun olan turistlerin destinasyona daha sadık oldukları; daha sadık olanların yeniden ziyaret etmeye daha fazla niyetli oldukları ve benzeri bulgular yapılar arasındaki ilişkileri tanımlamaya yöneliktir. Turist memnuniyetinin sadakate, sadakatin yeniden ziyaret niyetine neden olup olmadığı belirsizdir. Çünkü korelasyonlar olası ilişkilere işaret edebilirken hangi yapının hangi yapıyı/yapıları yönlendirdiğini diğer bir deyişle yapılar arasındaki neden sonuç ilişkilerini kanıtlayamazlar. Bunlara dayanarak turizm araştırmalarında deneysel tasarım yönteminin kullanılması doğru uygulamalarla birlikte alana geçerli ve güvenilir katkılar sağlayacaktır. Ayrıca özellikle sahada (doğal ortamında) gerçekleştirilmiş deneylerin turizm uygulayıcılarına yönelik faydalı çıkarımlar sağlamadaki avantajı da turizm alanındaki araştırmalarda deneysel yöntemlerin kullanılmasını önemli kılmaktadır (Leung ve Law, 2007). Öte yandan, deneysel tasarımın teori oluşturma ve teori testinde en kullanışlı yöntem olduğu kabul edilmektedir. Bilindiği üzere teoriler araştırmacılara en temel bilimsel sorular olan farklı olgulara ait “nasıl” ve “neden” sorularına yanıt bulma imkânı vermektedir (Shoemaker, Tankard ve Lasorsa, 2004). Teori ve deneysel tasarım yöntemi arasındaki bu ilişki ve Doğan (2022)'nin teorik temelli ulusal turizm araştırmalarının son yıllarda artış eğiliminde olduğu bulgusu turizm araştırmalarında deneysel tasarım kullanımının gerekliliğini ve önemini destekler niteliktedir. Buradan hareketle gelecekteki araştırmalarda teorik temelli araştırmalarda deneysel tasarım kullanımına yönelik bir inceleme yapılabilir.

Dergilerin etki faktörleri değişken olduğundan Q sınıflandırmasındaki konumları da sabit değildir. Bu nedenle yıllık olarak değişen bu çeyreklikler, yapılan değerlendirmeleri o sene için geçerli kılmaktadır. Buna ek olarak WoS veritabanına üyelik tarihine göre değişkenlik gösteren makale sayıları, dergilerin yayın hayatına başladığı andan günümüze kadarki süreci kapsayan kapsamlı bir tarama yapılması engellemektedir. Bu WoS dışındaki tüm veri tabanlarında da geçerli olan bir sınırlılıktır. Bilimsel konferanslar sonrası yayınlanan bildiri kitapları da alana yön veren bilimsel yayınlardır. Bu çalışma ve öncesinde gerçekleştirilen çalışmalarda, dergilerin ve makalelerin tarandığı görülür. Bu anlamda gelecekteki araştırmalarda analiz birimi genişletilerek alandaki

önemli kongrelerin bildiri kitapları da incelenebilir. Bilimsel makalelerde araştırma sürecinin yeterince bilinmemesi ve araştırma yönteminin yanlış kullanılmasından kaynaklı hatalarla sıkça karşılaşmaktadır (Toy ve Tosunoğlu, 2007). Mattila, Luo, Xue ve Ye (2020)'nin turizm alanındaki deneysel araştırmalarda sıkça yapılan hatalarla ilgili kavramsal çalışmalarından hareketle, alandaki deneysel araştırmalar "sık yapılan tasarım hataları" bağlamında incelenebilir.

Bu araştırmanın bulgularından hareketle iyi tasarlanmış ve doğru uygulanmış deneysel tasarımın önemini vurgulamak ve özellikle ulusal turizm araştırmalarında yaygınlaşması için kullanımını teşvik etmek üzere aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Ulusal turizm dergilerinde, yöntemi deneysel tasarım olan araştırmalar için özel sayılar çıkarılabilir ya da bu yöntemle ilgili teknik not, editör notu, tartışma vb. türünden yayınlara yer verilebilir,
- Benzer şekilde bilimsel konferanslarda sunum oturumları yöntem özelinde planlanabilir,
- Bilimsel toplantılar (kongre, konferans vb.) kapsamında, deneysel tasarımla ilgili eğitim veya seminer programları düzenlenebilir,
- Lisansüstü programlar kapsamındaki araştırma yöntemi ve benzeri derslerde deneysel tasarıma daha fazla dikkat çekilebilir ya da deneysel tasarım yöntemi ders açılabilir,
- Pazarlama, sosyal psikoloji ve psikoloji gibi deneysel tasarım yönteminin daha yaygın kullanıldığı alanlardaki araştırmacılarla iş birliği yapılabilir.

Kaynakça

- Aria, M. ve Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975. doi: 10.1016/j.joi.2017.08.007
- Atabay, E., Çizel, B. ve Ajanovic, E. (2019). Turizm fotoğraf keşfinde kullanılan yenilikçi yöntemlere panoramic bir yolculuk. C. Cobanoğlu, E. Günlü-Küçükaltan, M. Tuna, A. Basoda ve S. Dogan (Ed.), *Daha iyi bir dünya için turizm* (ss. 523-534) içinde. Florida, ABD: M3 Publishing.
- Baloglu, S. ve Assante, L. M. (1999). A content analysis of subject areas and research methods used in five hospitality management journals. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 23(1), 53-70. doi: 10.1177/109634809902300105
- Brennan, N. M. (2019). 100 research rules of the game: How to make your research world class; how to successfully publish in top international refereed journals. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 32(2), 691-706. doi: 10.1108/AAAJ-02-2019-032
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Deneysel desenler öntest-sontest kontrol grubu desen ve veri analizi* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Chambliss, D. F. ve Schutt, R. K. (2018). *Making sense of the social world: Methods of investigation*. ABD: Sage Publications.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2015). *Research methods, design, and analysis* (12. Baskı). ABD: Pearson.
- Clarivate (2022). Changing the way the world's risk-takers and trailblazers create life-changing innovations. Erişim adresi (10.10.2022): <https://clarivate.com/about-us/>
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. Ed. S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Dahlstrom, R., Nygaard, A. ve Crosno, J. L. (2008). Strategic, metric, and methodological trends in marketing research and their implications for future theory and practice. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 16(2), 139-152. doi: 10.2753/MTP1069-6679160204
- Dann, G. ve Phillips, J. G. (2001). Qualitative tourism research in the late twentieth century and beyond. B. Faulkner, G. Moscardo ve E. Laws (Ed.), *Tourism in the twenty-first century: Reflections on experience* (ss. 247-265) içinde. Londra: Continuum.
- Dann, G., Nash, D. ve Pearce, P. (1988). Methodology in tourism research. *Annals of Tourism Research*, 15(1), 1-28. doi: 10.1016/0160-7383(88)90068-0
- Dereli, T., Baykasoglu, A., Altun, K., Durmusoglu, A. ve Türksen, I. B. (2011). Industrial applications of type-2 fuzzy sets and systems: A concise review. *Computers in Industry*, 62(2), 125-137. doi: 10.1016/j.compind.2010.10.006
- Doğan, V. (2018). *Davranışsal ve sosyal bilim araştırmacıları için veri toplama platformu: Amazon Mechanical Turk (Mturk)*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Doğan, V. (2019). Pazarlama araştırmacıları için deneysel tasarım: Felsefi arka plan ve metodolojik tartışma. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 5(1), 123-160. Erişim adresi: <https://www.betadergi.com/patu/yonetim/icerik/makaleler/62-published.pdf>
- Doğan, M. (2022). Araştırmalarda teori kullanımı: Ulusal turizm araştırmaları bağlamında bir inceleme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 55-70. doi: 10.17494/ogusbd.1017912
- Dolnicar, S. ve Ring, A. (2014). Tourism marketing research – past, present and future. *Annals of Tourism Research*, 47, 31-47. doi: 10.1016/j.annals.2014.03.008
- Dolnicar, S., Coltman, T. ve Sharma, R. (2015). Do satisfied tourists really intend to come back? Three concerns with empirical studies linking satisfaction to behavioral intentions. *Journal of Travel Research*, 54(2), 152-178. doi: 10.1177/0047287513513167
- Echtner, C. M. ve Jamal, T. B. (1997). The disciplinary dilemma of tourism studies. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 868-883. doi: 10.1016/S0160-7383(97)00060-1

- Egghe, L. (2006). Theory and practise of the g-index. *Scientometrics*, 69(1), 131-152. doi: 10.1007/s11192-006-0144-7
- Ence, A. K., Cope, S. R., Holliday, E. B. ve Somerson, J. S. (2016). Publication productivity and experience: Factors associated with academic rank among orthopaedic surgery faculty in the United States. *The Journal of Bone and Joint Surgery*, 98(10), e41. doi: 10.2106/JBJS.15.00757
- Faulkner, B. ve Goeldner, C. R. (1998). Progress in tourism and hospitality research. *Journal of Travel Research*, 37(1), 76-80. doi: 10.1177/004728759803700111
- Field, A. ve Hole, G. (2003). *How to design and report experiments*. Büyük Britanya: Sage Publications.
- Fong, L. H. N., Gursoy, D. ve Sigala, M. (2020). Experimental research in tourism. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 25(7), 707-709. doi: 10.1108/IJCHM-10-2014-0506
- Fong, L. H. N., Law, R., Tang, C. M. F. ve Yap, M. H. T. (2016). Experimental research in hospitality and tourism: A critical review. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 28(2), 246-266. doi: 10.1108/IJCHM-10-2014-0506
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6. Baskı). New York: McGraw-Hill International Edition.
- Gonzalez, R. (2009). *Data analysis for experimental design*. New York: Guilfor Press.
- Hair, J. F., Black, B., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis: Global edition* (7. Baskı). ABD: Pearson.
- Hirsch, J. E. (2005). An index to quantify an individual's scientific research output. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102(46), 16569-16572. doi: 10.1073/pnas.0507655102
- Hsieh, H. F. ve Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. doi: 10.1177/1049732305276687
- Jerit, J., Barabas, J. ve Clifford, S. (2013). Comparing contemporaneous laboratory and field experiments on media effects. *Public Opinion Quarterly*, 77(1), 256-282. doi: 10.1093/poq/nft005
- Kemperman, A. (2021). A review of research into discrete choice experiments in tourism: Launching the Annals of Tourism Research Curated Collection on Discrete Choice Experiments in Tourism. *Annals of Tourism Research*, 87, 103137. doi: 10.1016/j.annals.2020.103137
- Keppel, G. ve Wickens, T. D. (2004). *Design and analysis: A researcher's handbook* (4. Baskı). New Jersey: Pearson.
- Khoo-Lattimore, C., Mura, P. ve Yung, R. (2019). The time has come: A systematic literature review of mixed methods research in tourism. *Current Issues in Tourism*, 22(13), 1531-1550. doi: 10.1080/13683500.2017.1406900

- Kirk, R. E. (2012). Experimental design. I. B. Weiner (Ed.), *Handbook of psychology* (ss. 3-32) içinde. ABD: Wiley.
- Larsen, S. (2007). Aspects of a psychology of the tourist experiences. *Scandinavian Journal of Hospitality & Tourism*, 7(1), 7-18. doi: 10.1080/15022250701226014
- Law, R., Leung, D., Au, N. ve Lee, H. A. (2012). Progress and development of information technology in the hospitality industry: Evidence from cornell hospitality quarterly. *Cornell Hospitality Quarterly*, 54(1), 10-24. doi: 10.1177/1938965512453199
- Leung, R. ve Law, R. (2007). Information technology publications in leading tourism journals: A study of 1985 to 2004. *Information Technology & Tourism*, 9(2), 133-144. doi: 10.3727/109830507781367357
- Levy, S. E., Getz, D. ve Hudson, S. (2011). A field experimental investigation of managerially facilitated consumer-to-consumer interaction. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 28(6), 656-674. doi: 10.1080/10548408.2011.603633
- Line, N. D. ve Runyan, R. C. (2012). Hospitality marketing research: Recent trends and future directions. *International Journal of Hospitality Management*, 31(2), 477-488. doi: 10.1016/j.ijhm.2011.07.006
- Lupton, R. C. ve Allwood, J. M. (2017). Hybrid Sankey diagrams: Visual analysis of multidimensional data for understanding resource use. *Resources, Conservation and Recycling*, 124, 141-151. doi: 10.1016/j.resconrec.2017.05.002
- Lynn, A. ve Lynn, M. (2003). Experiments and quasi-experiments: methods for evaluating marketing options. *Cornell Hotel & Restaurant Administration Quarterly*, 44(2), 75-84. doi: 10.1016/S0010-8804(03)90020-6
- Mattila, A. S. (2004). Consumer behavior research in hospitality and tourism journals. *International Journal of Hospitality Management*, 23(5), 449-457. doi: 10.1016/j.ijhm.2004.10.001
- Mattila, A. S., Luo, A., Xue, X. ve Ye, T. (2020). How to avoid common mistakes in experimental research?. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(1), 367-374. doi: 10.1108/IJCHM-07-2020-0696
- Morley, C. (2012). Discrete choice analysis and experimental design. L. Dwyer, A. Gill ve N. Seetaram (Ed.), *Handbook of research methods in tourism* (ss. 113-126) içinde. ABD: Edward Elgar Publishing.
- Morley, C. L. (1994). Experimental destination choice analysis. *Annals of Tourism Research*, 21(4), 780-791. doi: 10.1016/0160-7383(94)90083-3
- Morosan, C., Bowen, J. T. ve Atwood, M. (2014). The evolution of marketing research. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(5), 706-726. doi: 10.1108/IJCHM-11-2013-0515

- Muñoz-Leiva, F., Viedma-del-Jesús, M. I., Sánchez-Fernández, J. ve López-Herrera, A. G. (2012). An application of co-word analysis and bibliometric maps for detecting the most highlighting themes in the consumer behaviour research from a longitudinal perspective. *Quality & Quantity*, 46(4), 1077-1095. doi: 10.1007/s11135-011-9565-3
- Myers, A. ve Hansen, C. (2012). *Experimental psychology* (7. Baskı). Kaliforniya: Wadsworth.
- Namasivayam, K. (2004). Repeated measures experimentation in hospitality research: a brief overview. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 28(1), 121-129. doi: 10.1177/1096348003261220
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar 2* (Çev. S. Özge). Ankara: Yayın Odası.
- Nunkoo, R. (2018). The state of research methods in tourism and hospitality. R. Nunkoo (Ed.), *Handbook of research methods for tourism and hospitality management* (ss. 3-23) içinde. ABD: Edward Elgar Publishing.
- Nunkoo, R., Ramkissoon, H. ve Gursoy, D. (2013). Use of structural equation modeling in tourism research: Past, present, and future. *Journal of Travel Research*, 52(6), 759-771. doi: 10.1177/0047287513478503
- Nunkoo, R., Thelwall, M., Ladsawut, J. ve Goolaup, S. (2020). Three decades of tourism scholarship: Gender, collaboration and research methods. *Tourism Management*, 78, 104056. doi: 10.1016/j.tourman.2019.104056
- Oh, H., Kim, B. Y. ve Shin, J. H. (2004). Hospitality and tourism marketing: Recent developments in research and future directions. *International Journal of Hospitality Management*, 23(5), 425-447. doi: 10.1016/j.ijhm.2004.10.004
- Pahlevan-Sharif, S., Mura, P. ve Wijesinghe, S. N. (2019). A systematic review of systematic reviews in tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 39, 158-165. doi: 10.1016/j.jhtm.2019.04.001
- Palmatier, R. W., Houston, M. B. ve Hulland, J. (2018). Review articles: Purpose, process, and structure. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 46(1), 1-5. doi: 10.1007/s11747-017-0563-4
- Punch, K. F. (2011). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar* (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Riley, R. W. ve Love, L. L. (2000). The state of qualitative tourism research. *Annals of Tourism Research*, 27(1), 164-187. doi: 10.1016/S0160-7383(99)00068-7
- Rossiter, J. R. (2001). What is marketing knowledge? Stage I: Forms of marketing knowledge. *Marketing Theory*, 1, 9-26. doi: 10.1177/147059310100100101
- Rossiter, J. R. (2002). The five forms of transmissible, usable marketing knowledge. *Marketing Theory*, 2, 369-380. doi: 10.1177/147059310200200407

- Ruble, R. A. (2017). Experimental manipulation. M. Allen (Ed.), *The sage encyclopedia of communication research methods* (ss. 474-477) içinde. ABD: Sage Publications.
- Saab, M., Dartus, J., Erivan, R., Reina, N., Ollivier, M. ve Devos, P. (2019). Publication output of French orthopedic and trauma surgeons: Quantitative and qualitative bibliometric analysis of their scientific production in orthopedics and other medical fields. *Orthopaedics & Traumatology: Surgery & Research*, 105(8), 1439-1446. doi: 10.1016/j.otsr.2019.09.018
- Scott, N., Zhang, R., Le, D. ve Moyle, B. (2019). A review of eye-tracking research in tourism. *Current Issues in Tourism*, 22(10), 1244-1261. doi: 10.1080/13683500.2017.1367367
- Shadish, W., Cook, T. D. ve Campbell, D. T. (2002). Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference. ABD: Houghton Mifflin.
- Shoemaker, P. J., Tankard Jr, J. W. ve Lasorsa, D. L. (2004). *How to Build Social Science Theories*. CA: Sage Publications.
- Sığircı, Ö. (2023). Deneysel Araştırma Tasarımı ve Pazarlama Araştırmalarında Deneysel Araştırma Tasarımı Kullanan Yayınların İncelenmesi. *TroyAcademy*, 8(1), 101-135. doi: 10.31454/troyacademy.1235967
- Sop, S. A. ve Kozak, M. (2021). Araştırma yöntemleri bilgisinin önemi: Turizm alanına yönelik bir gömülü teori çalışması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32(2), 171-183. doi: 10.17123/atad.756946
- Sökmen, S. ve Doğan, M. (2021). Ulusal turizm araştırmalarında deneysel tasarım kullanımı. C. Avcıkurt, A. Köroğlu ve O. İlban (Ed.), 21. *Ulusal – 5. Uluslararası Turizm Kongresi Bildirler Kitabı* (ss. 974-983) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sun, S., Law, R. ve Zhang, M. (2020). An updated review of tourism-related experimental design articles. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 25(7), 710-720. doi: 10.1080/10941665.2019.1699128
- Tasci, A. D. A., Gartner, W. C. ve Cavusgil, S. T. (2007). Measurement of destination brand bias using a quasi-experimental design. *Tourism Management*, 28(6), 1529-1540. doi: 10.1016/j.tourman.2007.02.009
- Tavakoli, R. ve Wijesinghe, S. N. (2019). The evolution of the web and netnography in tourism: A systematic review. *Tourism Management Perspectives*, 29, 48-55. doi: 10.1016/j.tmp.2018.10.008
- Toy, B. Y. ve Tosunoğlu, N. G. (2007). Sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda bilimsel araştırma süreci, istatistiksel teknikler ve yapılan hatalar. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-20. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/842689>
- Tribe, J. ve Airey, D. (Ed.) (2007). A review of tourism research. J. Tribe ve D. Airey (Ed.), *Developments in tourism research* (ss. 19-30) içinde. ABD: Routledge.
- Veal, A. J. (2018). *Research methods for leisure and tourism* (5. Baskı). Birleşik Krallık: Pearson.

- Viglia, G. ve Dolnicar, S. (2020). A review of experiments in tourism and hospitality. *Annals of Tourism Research*, 80, 102858. doi: 10.1016/j.annals.2020.102858
- Wong, A. K. F., Koseoglu, M. A. ve Kim, S. (2021). Creation and dissemination of hospitality and tourism research outputs in the new millennium. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(2), 377-401. doi: 10.1108/IJCHM-05-2020-0493
- Xiao, H. ve Smith, S. L. (2006a). Case studies in tourism research: A state-of-the-art analysis. *Tourism Management*, 27(5), 738-749. doi: 10.1016/j.tourman.2005.11.002
- Xiao, H. ve Smith, S. L. (2006b). The making of tourism research: Insights from a social sciences journal. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 490-507. doi: 10.1016/j.annals.2006.01.004
- Xin, S., Tribe, J. ve Chambers, D. (2013). Conceptual research in tourism. *Annals of Tourism Research*, 41(1), 66-88. doi: 10.1016/j.annals.2012.12.003
- Yoo, M., Lee, S. ve Bai, B. (2011). Hospitality marketing research from 2000 to 2009: Topics, methods, and trends. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(4), 517-532. doi: 10.1108/09596111111130010
- Zhang, J., Yu, Q., Zheng, F., Long, C., Lu, Z. ve Duan, Z. (2016). Comparing keywords plus of WOS and author keywords: A case study of patient adherence research. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(4), 967-972. doi: 10.1002/asi.23437

Extended Abstract

Purpose

The aim of this study is to reveal the use of experimental design method in tourism by analysing the articles published in the leading journals of the tourism field. For this purpose, systematic review and scientific mapping analyses were used to determine which researchers used experimental design, in what years, and in the context of what topics, and content analysis was used to determine whether these studies contain basic design elements. For this purpose, the following questions were attempted to be answered:

- In which years have tourism researchers used the experimental design method more frequently?
- What is the context of these studies in which the experimental design method is used?
- To what extent do these studies, which constitute the unit of analysis, include basic design elements? Thus, it is aimed to develop an understanding of both the quantitative and qualitative status of experimental research in the field of tourism.

Design and Methodology

The methodology of the study was systematic review and scientific mapping. In order to achieve the research objectives, journals were consulted, which are the main communication channel of the academic field. In order to carry out a systematic review in the study, the articles of the journals indexed in SSCI in Web of Science (WoS) and ranked in the first quartile (Quartile 1 - Q1) were collected. The bibliometrix package (Aria and Cuccurullo, 2017) was implemented in the R statistical software, and the shiny interface was preferred for reporting and visualisation. Experimental research articles were included according to the following inclusion and exclusion criteria:

- Publication in the Web of Science database
- Publication in English
- Publication in article format
- Mention of the concept of experimental research in the keyword, title or abstract
- Inclusion in the category "Hospitality Leisure Sport Tourism"
- Inclusion in SSCI tourism journals

Thus, as a result of the search conducted on 15 September 2022, 12 tourism journals containing the phrase "experimental design" and a total of 199 articles published in these journals were accessed. However, after close reading, it was found that four of these articles did not use the experimental design method, so it was decided to eliminate them. The number of articles in the final dataset was therefore 195. The data were first reported through descriptive analyses, aiming to give a general picture of the use of the experimental design method. Relational and thematic analyses were then carried out for the conceptual structure. Regarding the conceptual structure, the basic elements of experimental design were identified, and the content analysis of the articles examined in the research was carried out. The basic elements of experimental design were determined based on the literature (Fong et al., 2016; Sun et al., 2020; Viglia and Dolnicar, 2020) as follows: type of experiment, type of experimental design, random assignment, manipulation control, manipulation tool, and experimental setting.

Findings

A total of 195 articles on experimental design were found between 1994 and 2023 in the 12 journals included in the study. This means that approximately 1% of the total number of accessible publications were experimental in design. Only 4.62% of the experimental tourism studies had a single author, while the average number of co-authors per study was 2.81. The number of authors per article was calculated to be 2.06. To better understand this difference, the Author Footprint Index (AFI) value (0.27), which indicates the rate of “co-authorshipness” between articles, was taken into account. In addition, the rate of internationality was found to be 0.29. Anna S. Mattila, Stephanie Q. Liu, Melissa A. Baker and Soobin Seo were found to be the most productive researchers. Anna S. Mattila was found to be the most prolific researcher based on h-index and g-index values. It was seen that concepts such as "COVID-19", "destination image", "behaviour", "online reviews", "restaurant", "satisfaction" stood out in addition to the keyword "experimental design". Most of the studies were published in the International Journal of Hospitality Management; similarly, the International Journal of Contemporary Hospitality Management was found to have a significant number of publications. Anna S. Mattila and Stephanie Q. Liu, two of the most active authors, primarily published in the International Journal of Hospitality Management and frequently used the keywords 'consumer' and 'behaviour' in addition to 'experimental design'. The driving themes consisted of concepts such as 'experimental design', 'emotions', 'online reviews', 'restaurant' and 'satisfaction'. Approximately 61% of the articles were of the true experimental type and 88% of the studies were between-subjects, 9% were within-subjects and 2% were mixed. 71% of the experiments were carried out online, 20% in the laboratory and 9% in the field. 86% of the experimental research had a random assignment condition, while 14% did not have a random assignment condition or it was not reported. Manipulation control was found to be widely used in research designs and the scenario was the most preferred manipulation tool (60%).

Research Limitations

The Q classifications considered in the research are not fixed and only the journals in Q1 are included. Only the WoS database was considered, and it should be recognised that not all articles of journals can be found in the WoS database. In addition, only studies in article format were analysed.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

In order to emphasize the importance of well-designed and correctly applied experimental design and to encourage its use, especially in national tourism research, the following suggestions can be made:

- In national tourism journals, special issues can be published for research whose method is experimental design, or publications such as technical notes, editorials, discussions, etc. related to this method can be included.
- Similarly, presentation sessions at scientific conferences can be planned specifically on the method.
- Training or seminar programs on experimental design can be organized as part of scientific meetings (congresses, conferences, etc.).
- More attention can be given to experimental design in research methodology, and similar courses in graduate programs or courses in experimental design methodology can be opened.
- Collaborate with researchers in fields such as marketing, social psychology, and psychology where experimental design is more widely used.

Originality/Value

Despite calls in the literature for a review of experimental research, the number of studies carried out is considered to be small and inadequate in scope. Review studies are of great importance to explore the current structure in more detail and to shed light on the future. This study analyses a total of 195 articles published in 12 journals in the first quarter (Q1) of the SSCI so far, without any year limitation. In doing so, it is assumed that more comprehensive and up-to-date experimental design studies have been analysed, thus reinforcing the findings of previous studies through systematic review and science mapping.

Araştırmacı Katkısı: Seda SÖKMEN (%33,3), Merve DOĞAN (%33,3), Eniser ATABAY (%33,3).